

**Сања Ристић,
XIII београдска гимназија, Београд**

СРПСКО-ХРВАТСКИ ОДНОСИ У ГИМНАЗИЈСКИМ УЏБЕНИЦИМА У СРБИЈИ

АПСТРАКТ: У овом раду покушаћемо да сагледамо и представимо начин на који су српско-хрватски односи приказани у српским гимназијским уџбеницима издатим после 2000. године. То су: уџбеник Смиље Марјановић-Душанић и Марка Шујице (Историја за II разред гимназије општег и друштвено-језичког смера), уџбеник Радоша Љушића (Историја за III разред гимназије општег и друштвено-језичког смера) и уџбеник Косте Николића, Николе Жутића, Момчила Павловића и Зорице Шпадијер (Историја за III разред гимназије природно-математичког смера и IV разред гимназије општег и друштвено-језичког смера). У питању су уџбеници по којима се ради у овом тренутку. Сагледавање целе ситуације било би потпуније када би се направило поређење са хрватским уџбеницима издатим после 2000. године.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Срби, Хрвати, српско-хрватски односи, југословенска држава, уџбеници, ученици, наставни планови, наставни програми, наставне теме, наставне јединице

У раду ћемо анализирати три гимназијска уџбеника који покривају период историје од раног средњег века до данашњих дана: уџбеник Смиље Марјановић-Душанић и Марка Шујице бави се историјом средњег века од краја антике и V века до продора Турака у Европу и Мохачке битке 1526. године; уџбеник Радоша Љушића покрива период од Великих географских открића до Берлинског конгреса и уџбеник Косте Николића, Николе Жутића, Момчила Павловића и Зорице Шпадијер обрађује период од Берлинског конгреса до 2000. године¹.

Шта то гимназијски ђаци на простору Србије могу да науче о српско-хрватским односима, које су то личности, у ком контексту се спомињу, о којим

¹ Смиља Марјановић-Душанић, Марко Шујица, *Историја за II разред гимназије општег и друштвено-језичког смера*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002, 290. Радош Љушић, *Историја за III разред гимназије општег и друштвено-језичког смера*, Завод за уџбенике, Београд, 2007, 313. Коста Николић, Никола Жутић, Момчило Павловић, Зорице Шпадијер, *Историја за III разред гимназије природно-математичког смера и IV разред гимназије општег и друштвено-језичког смера*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.

догађајима се говори, чега има али и чега нема. Уџбеници се увек заснивају на накнадним сазнањима. Када се то споји са потребом да се пружи сажет приказ онога што се десило ученик добије, као резултат, слику времена у којој су главни актери увек одлучни, а њихове одлуке неминовне. Да ли је такав случај и са овим уџбеницима? Да ли на основу изнетих података ученик може да се стекне слику тог времена, дилеме учесника тих догађаја или је све црно-бело?

На основу уџбеника преломни тренутак почетка српско-хрватских односа је први Балкански савез кнеза Михаила Обреновића (1866—1868)². Међутим, јако је битно са каквим предзнањем о Хрватима Ћаци стижу до тог догађаја односно шта на основу уџбеника и наставног програма³ могу да сазнају и знају о Хрватима?

Прво помињање Хрвата је у склопу средњовековне историје и наставне теме *Балканско полуострво у доба словенских сеоба*⁴ и наслова *Досељавање Словена на Балкан*⁵ „од Јужних Словена образоваће се следежи народи: Срби, Хрвати, Словенци...“⁶. Простор који насељавају дат је у оквиру лекције *Стварање словенских држава на Балканском полуострву*⁷: „Према Спису о народима, река Цетина била је крајња западна граница српских територија. Западно од реке Цетине били су насељени Хрвати, који су живели у **жупама** (истакнуто у оригиналу – прим. С. Р.) између Цетине и планине Велебита, као и у области између Саве и Драве“⁸. Текст је дат као објашњење историјске карте на којој су приказане склавиније, али се на жалост, тај простор који насељавају Хрвати није обухваћен историјском картом. У оквиру истог наслова дата је историја и Првог

² Р. Љушић, *н.д* 253..

³ Службени гласник РС – Просветни гласник, број 5. од 5. септембра 2003., стр. 16. Како гимназије у Републици Србији могу бити друштвено-језичког, општег или природно-математичког смера, на основу Службеног гласника наставни предмет историја се учи четири (друштвено-језички смер 2+2+3+3 а општи смер 2+2+2+2 часа) односно три године (природно-математички 2+2+2 часа). Називи наставних јединица из Службеног гласника су меродавни. Писци уџбеника могу, али и не морају, да их преузму, што ствара одређене проблеме наставницима и ученицима

⁴ С. Марјановић-Душанић, М, Шуица, *н.д.*, 54-89.

⁵ Исто, 56-66. У Службеном гласнику РС – Просветни гласник, бр 5. од 5 септембра 2003., стр 12, тема носи назив *Насељавање Словена на Балкан и стварање првих српских држава* а наставна јединица *Досељавање Словена на Балканско полуострво*

⁶ Исто, 57.

⁷ Исто, 75-89.

⁸ Исто, 76.

бугарског царства где се каже да је цар Симеон „у сукобу са хрватским краљем Томиславом био поражен“⁹

Краљ Томислав се помиње још једном у ово уџбенику у оквиру наслова *Покрштавање Словена и њихова рана писменост*¹⁰ „Почетком 10. века проповедање на словенском језику и употреба глагољице била је веома раширена међу Хрватима... Услед снажног притиска папе и политичке подршке хрватског краља Томислава (925), глагољашки покрет се на простору Далматинске Хрватске полако гасио.“¹¹ Последњи пут у овом уџбенику Хрвати се помињу у теми *Византија и балканске државе у позном средњем веку*¹² у оквиру наслова *Успон Угрског краљевства*: „За време његовог наследника (Ладислава I) 1102. године хрватско племство признало је угарског краља за врховног господара и тада је Хрватска ушла у састав Мађарске краљевине“.¹³ То су сви појмови, догађаји и личности које ученик може да „понесе у пакету знања“ на основу овог уџбеника. Мало, много, битно, небитно? Можда би се могло рећи да су то они најкрупнији и најважнији догађаји који ће помоћи ученику да сагледа и разуме доцније догађаје.

У уџбенику Радоша Љушића прича српско-хрватских односа (али Срба у Хрватској) почиње сеобом Срба „на северозападу до Жумберака“ и констатацијом да су „Сеобе Срба у Славонију и Хрватску изазвале, касније, низ неспоразума и сукоба између домаћег хрватског становништва и досељеника“.¹⁴ Тежиште је на положају Срба у оквиру настале Војне крајине. Јасно се назначавало да је „Војна крајина била изузета из цивилне управе, одвојена територијално од Хрватске и Угарске и стављена под непосредну управу Дворског ратног већа“, те

⁹ Исто, 79.

¹⁰ Исто, 67-74. У *Службеном гласнику РС...* наставна јединица носи назив *Покрштавање Јужних Словена и њихова рана писменост*.

¹¹ Исто, 70.

¹² Исто, 216-237. У *Службеном гласнику...* у оквиру наставне теме *Српски народ и његови суседи од 12. до 15. века* ова наставна јединица у *Службеном гласнику...*, стр. 13 тема је *Срби под хабзбуршком и млетачком влашћу*, а наставна јединица *Српски народ под* у на јединица не постоји.

¹³ Исто, 222.

¹⁴ Р. Љушић, н.д., 88. где се налази тема *Османлијско царство* са наставном јединицом *Сеоба Срба*. У *Службеном гласнику...*, стр. 13. наставна тема је *Српски народ под турском влашћу*, а наставна јединица *Српски народ у ратовима Аустрије и Млетачке републике против Турске*.

да „покушаји хрватског и угарског племства да Крајишнике доведу у завистан положај нису успели“.¹⁵

Нешто више о самим Хрватима и њиховој политичкој борби дато је у оквиру наслова *Аустро-Угарска* у поднаслову *Немачко-мађарски дуализам*¹⁶, где се говори о „два концепта **федеративног** (истакнуто у оригиналу – прим. С. Р.) уређења Хабзбуршке монархије – на тријалистичкој или дуалистичкој основи“, Аустро-угарској нагодби и Хрватско-угарској нагодби (1868). и њиховим одредбама.¹⁷

Под насловом *Обреновићи – поново на престолу*¹⁸ дате су спољна политика Михаила Обреновића и настанак Првог балканског савеза у који је 1867. године ушла и једна хрватска политичка странка - Народна странка.¹⁹ На жалост, то је једини податак, односно не постоји никакво објашњење када је настала ова странка, какав јој је политички програм, ко се налази на њеном челу, из ког разлога се прикључила Балканском савезу, има ли других политичких странака у Хрватској у то време..., а то је управо први помен идеје неког заједништва и сарадње. Нешто од тога наћи ће се тек на последњим странама овог уџбеника у оквиру наслова *Институције Срба у Хабзбуршкој монархији*,²⁰ где се у поднаслову *Војна граница, Далмација, Хрватска, Славонија*²¹ говори о федералистичким идејама Народне странке Јосипа Јураја Штросмајера, којима Срби у Хрватској нису били склони па тако ни нису били присутни у овој странци. Међутим, захваљујући подршци Илије Гарашанина, који је склопио посебан савез са Штросмајеровом странком, успели су да у Сабору добију признање да „троједна краљевина признаје народ српски који у њој станује као народ са хрватским народом истоветан и равноправан (1867) а за

¹⁵ Р. Љушић, *н.д.*, 100-101. У уџбенику тема је под називом *Хабзбуршка монархија (16-18. век)*, а наставна јединица *Успон Хабзбурга и стварање аустријске монархије. У Службеном гласнику....*, стр. 13 тема је *Срби под хабзбуршком и млетачком влашћу (16.18.век)*, а наставна јединица *Српски народ под у Војној крајини, цивилној Хрватској и Славонији, сеобе у Русију.*

¹⁶ Р. Љушић, *н.д.* 189-191. Овај наслов дат је у оквиру *Пријатељске и суседне монархије У Службеном гласнику....*, стр. 13 ова тема и наставна јединица не постоје.

¹⁷ Исто, 190-191.

¹⁸ Исто, 251-254. Тема у уџбенику је *Кнежевина Србија а наставна јединица Обреновићи - поново на престолу. У Службеном гласнику....*, стр. 14 наставна тема је *Национални покрети на Балкану, а наставна јединица Друга влада кнеза Милоша (1858–1960), друга влада кнеза Михала (1860-1868) – Балкански савез.*

¹⁹ Р. Љушић, *н.д.* 253.

²⁰ Исто, 291-303.

²¹ Исто, 295-296.

службени језик је проглашен хрватски или српски“.²² Ту се прича о српско-хрватским дносима завршава.

Наставак приче српско-хрватских односа налази се у уџбенику за четврти разред гимназије, под насловом *Српски народ у Хабзбуршком царству крајем 19. и почетком 20. века*,²³ која по наставном Плану и програму одговара садржају под насловом *Европски и балкански оквири српске историје: Срби у Аустроугарској, јужна Угарска, Босна и Херцеговина, стара Србија и Македонија*²⁴.

Већ по самом наслову може се закључити да је већи део текста посвећен положају Срба у Хрватској, Славонији и Далмацији, где се инсистира на верској и етничкој разнородности ове територије, али и на идеологији оног времена, односно ставу „**о постојању само једног, хрватског, политичког народа**“ (истакнуто у оригиналу – прим. С. Р.) „по угледу на Мађаре“.²⁵

У оквиру ове велике наставне јединице постоје и два поднаслова – *Политичке борбе* (који се односи на Србе у Далмацији и њихово приступање Народној странци) и *Политика „новог курса“*. У овом одељку ученици се сусрећу са идејом српско-хрватског зближавања, заговорницима ове политике – Франом Супилом и Анте Трумбићем и крајњим циљем (самостална југословенска држава). Ван основног текста, у оквиру додатка *Укидање Војне крајине*, ученици сазнају и за поједине хрватске политичке странке тог периода – Хрватску странку права на челу са Анте Старчевићем и Еугеном Кватерником, као и Чисту странку права на челу са Јосипом Франком. Спомињање Хрватске странке права је у склопу укидања Војне крајине и Раковачке буне 1871. године, док се за Чисту странку права везује непризнавање српске нације као равноправне са хрватском нацијом. Наводе се и

²² Исто, 296.

²³ К. Николић, Н. Жутић, М. Павловић, З. Шпадијер, *н.д.*, 34.

²⁴ По наставном Плану и програму овај наслов одговара садржају под насловом *Европски и балкански оквири српске историје: Срби у Аустроугарској, јужна Угарска, Босна и Херцеговина, стара Србија и Македонија* - Службени гласник РС – Просветни гласник, број 5. од 5. септембра 2003, 16.

²⁵ К. Николић, Н. Жутић, М. Павловић, З. Шпадијер, *н.д.*, 34.

демонстрације против Срба 1895. и 1902. године у Загребу. Уз ове податке дата је и слика разбијања српских радњи.²⁶

Наставна тема *Југословенска Краљевина* на основу Службеног гласника, односно, *Краљевина СХС/Југославија 1918/1941*. како стоји у уџбенику, садржи више наставних јединица: *Југословенска идеја и стварање нове државе, Краљевина Срба Хрвата и Словенаца, Парламентаризам у Краљевини, Криза парламентаризма и лични режим краља Александра, Преуређење државе и почетак распада Краљевине Југославије, Друштво Краљевине Југославије и Цркве и верске заједнице у Краљевини Југославији*.²⁷ Ових седам наслова обрађено је на 26 страна ове књиге²⁸ и треба да представља окосницу разумевања српско-хрватских односа у овом периоду.

Шта ученици могу сазнати и научити о првој заједничкој држави? Да ли је прича испричана из „српског, хрватског или југословенског угла“? Који угао гледања је употребљен, који историјски извори? Да ли, читајући ове странице, ученик остаје без емоција, да ли се говори и о добрим и о лошим странама заједничког живота, има ли га или је све само политика?

Ако говоримо о политици, прича води од српске идеје ослобођења и уједињења, исказане у Нишкој декларацији, преко формирања Југословенског одбора (финансираног већим делом од стране српске владе) и Крфске декларације. Како је приказано виђење уједињења на другој страни? У тексту је назначено да су постојале и друге опције, односно да су у самом Југословенском одбору постојале две струје – „присталице српске владе и независни политичари“²⁹ (мада се не каже које су и у чему су разлике између њих), да Крфска декларација није лако потписана и да је представљала компромис српске владе и Југословенског одбора (питање династије Карађорђевић и питање доношења Устава 2/3 већином). У

²⁶ Исто, 34-36.

²⁷ У Службеном гласнику РС – Просветни гласник, број 5. од 5. септембра 2003, стр.16, стоје другачије формулације ових наставних јединица: Нова држава (Уједињење, простор, границе, окружење, савезници и противници, друштво), У потрази за државним и националним компромисом (државно, политичко, економско, верско, национално, мањинско, социјално питање...), Криза парламентаризма и Време диктатуре – закони и идеологија, Село и град – од аграрног ка модерном друштву, Двадесете и тридесете године у култури, науци просвети, Потрага за новим моделом и преуређење државе (1935–1939) и Југославија и изазови новог рата (1939–1941).

²⁸ К. Николић, Н. Жутић, М. Павловић, З. Шпадијер, *н.д.*, 105-131.

²⁹ Исто, 106.

тексту се говори и о „покушају стварања Државе Словенаца, Хрвата и Срба“, другачијем ставу о карактеру Југославије, али и немоћи Народног вијећа да оружјем „брани своју државу од италијанских претензија“.³⁰ Имена политичара која се помињу везана су за Југословенски одбор – Анте Трумбић и Франо Супило (што представља „копчу“ са политиком „новог курса“), а ту је и Иван Мештровић . Цела прича је поткрепљена фотографијама: Анте Трумбића приликом доласка на Крф, Николе Пашића и потписника Крфске декларације (на жалост, нису наведена имена осталих учесника приказаних на фотографији), радости на улицама Љубљане због проглашења Државе СХС, 28. октобра 1918. године.³¹ Шта ученик може закључити? Да је Краљевина СХС тешко настала, као покушај решења разних проблема, са великим бројем противника унутар саме државе, а и ван ње. А о српско-хрватским односима у том периоду? Пре свега да су погледи на заједнички живот били потпуно различити већ у времену настанка југословенске заједнице.

Како је, према уџбенику, даље текао заједнички живот? Политички врло напето и тешко. У уџбенику су представљене највеће политичке странке – у Србији су то биле Народна радикална, Демократска, КПП (до забране 1921) и Земљорадничка странка, у Хрватској Хрватска републиканска сељачка странка на челу са Стјепаном Радићем, у Словенији клерикална Словенска људска странка и у Босни и Херцеговини Југословенска муслиманска организација.³² Не помиње се да је Демократска странка имала чланове и присталице на највећем делу југословенске територије, а да је Земљорадничка странка, чији је прави назив Савез земљорадника, више присталица имао у Босни и Херцеговини и Далмацији него у Србији. Истиче се да је Стјепан Радић, чија је фотографија показана, био за „уједињење Јужних Словена али и противник начина на који је то изведено“, односно да је тражио да се „хрватски народ слободно изјасни о уласку у југословенску заједницу“. Као разлог хрватског незадовољства наводи се „наводна опасност од српског централизма“, али се не помињу његови конкретни елементи³³,

³⁰ Исто, 107.

³¹ Исто, 106-107.

³² Исто, 110- 111.

³³ Исто, 111

као што се не наводе ни разлози измирења двора и ХРСС 1925. године.³⁴ Као покушај разумевања хрватског питања у Југославији може се узети констатација како је српска „заблуда“ о етничком унитаризму имала за последицу „ширење хрватског сепаратизма“. Даље се нижу догађаји: „злочин“ у Скупштини, диктатура краља Александра, формирање девет бановина, настанак Бановине Хрватске. Нижу се имена: Пуниша Рачић, Ђура Басаричек, Влатко Мачек.

Осим политичких догађаја и превирања има ли још нечега? Шта је са привредом, културом, спортом? Да ли су се размењивале позоришне представе па је Хрватско народно казалиште гостовало у Београду, а Народно позориште из Београда у Загребу? Да ли су се представе Мирослава Крлеже играле у Београду и једног Нушића у Загребу? Да ли се било који хрватски писац играо у Београду, а српски у Загребу или било ком другом граду? На жалост, о томе у уџбенику нема ништа. Од хрватских писаца и уметника помињу се Мирослав Крлежа, Густав Крклец, Август Цесарец, Мишко Крањец, Иван Мештровић. Нису споменута њихова дела, а нема ни њихових фотографија.³⁵ Не говори се ни о спортским догађајима, заједничким учешћима на светским манифестацијама итд. Другим речима, не постоји никакав податак о заједничком животу сем „суве“ политике.

У наставној теми *Југославија у Другом светском рату* приказ српско-хрватских односа наставља се у лекцији *Геноцид и терор у Независној држави Хрватској*.³⁶ Већ у уводу се истиче усташка идеологија – „идеја хрватског простора као искључиво свог животног простора, у коме није било места за Србе“. Пошто су Хрвати били „расно најчистији и историјски највреднији“ морали су да постану апсолутни господари „свог простора“ због чега је Србе „требало побити, прекрстити и иселити“. У тексту се наводе логори смрти, а посебно логори за децу. Напомиње да „не постоје прецизни подаци о броју пострадалих у Јасеновцу“, те да они који хоће да „минимизирају злочин геноцида наводе цифру од око 50.000 жртава“ док немачки извори показују да је у „целој НДХ, а највише у Јасеновцу, страдало између 600.000 и 700.000 људи, у највећем броју Срба, Јевреја и Рома.“³⁷

³⁴ Исто, 111

³⁵ Исто, 124-127.

³⁶ Исто, 154-157. У Службеном гласнику, 17.стр. је под називом Геноцид и терор.

³⁷ Исто,154-155

На овај начин, једна од најосетљивијих тема у историји српско-хрватских односа приказана је доста уравнотежено, без потребе да се изазивају прејачке емоције.

Под насловом *Покрети отпора и окупационе снаг – колаборација и „преговори“*³⁸, а у поднаслову *Италијани и четници у НДХ*³⁹, наставља се прича о тешком положају Срба, усташким злочинима у НДХ и далеко сношљивијем стању у италијанској окупационој зони.⁴⁰

Послератни период карактерише приказ Југославије и Србије у оквиру Југославије. Ту су две наставне теме: *Југославија после Другог светског рата* и *Корени распада Југославије*.⁴¹ Прва наставна тема садржи следеће наслове: *Југославија на крају рата, Политичке и економске промене 1945–1950, Југославија између Истока и Запада (У потрази за новом спољнополитичком и унутрашњополитичком орјентацијом)* и *Самоуправљање у Југославији*. Наслови друге теме су: *Друштво нове Југославије (Године противуречног развоја), Југославија као конфедерација (Суочавање са кризом)* и *Југославија и Србија 1980–2000*.

Прва наставна тема *Југославија после Другог светског рата* прати Југославију и њену унутрашњу политику. Речено је како је „У партијским и државним документима Југославија дефинисана не по народном, већ по идеолошком принципу“, да се „полазило од тезе да је национално питање у њој потпуно правилно решено“ те да је „Југославија означена као заједница произвођача и заједница народа“.⁴² Другим речима, писци уџбеника су, говорећи о првим деценијама после рата, настојали да не говоре о *народима*, сматрајући да се ни у документима тог времена не истичу *народи* већ идеологија која је владала у Југославији. Такође говоре и да нису сви тако мислили у Србији и да је било критичара „одређених аномалија партије“ (Милован Ђилас). Да ли је под истим

³⁸ Исто, 165-169.

³⁹ Исто, 166

⁴⁰ Исто, 166-168.

⁴¹ Исто, 203-230. У Службеном гласнику, 17.стр. постоји само једна тема Југославија после Другог светског рата. Ова тема покрива следеће садржаје: Југославија на трагу совјетског модела (1945-1948)(Спољнополитички положај и унутрашњополитички односи), Југославија између Истока и Запада: У потрази за новом спољнополитичком и унутрашњополитичком орјентацијом, Године противречног друштвеног и политичког развоја (1960-е – 1970-е) (Култура, просвета, наука...), Суочавање са кризом (1980-е), Распад/развијање државе и ратови за „југословенско наслеђе“.

⁴² Исто, 203-230.

идеолошким притиском био и остатак Југославије, да ли је и у другим Републикама било било критичара система, није наведено. Тако се може стећи утисак да је само у Србији било противника односно критичара. Српско-хрватски односи, као и било који други, на пример српско-македонски или словеначко-хрватски, нису обрађени, „не постоје“.

Корени распада Југославије почињу навођењем илузије просперитета. Прича је опет југословенска – Југославија је добила и неповратну помоћ и кредите. Југославија је међу 20 највећих светских дужника⁴³. Али, нигде није наведено (на било који начин) како је „колач“ подељен, у шта је новац утрошен. Посебан одељак је посвећен Масовном покрету у Хрватској, његовим носиоцима и политичкој платформи: „У политичкој платформи хрватског национализма истиче се да је Југославија и тада за Хрватску била тамница, говорило се о прогону хрватског језика и непосредно понављала теза о пљачкању хрватске привреде.“⁴⁴ Писци уџбеника даље наводе да се отишло и корак даље – постављен је захтев за националном армијом, самосталном привредом, отцепљењем и пријемом у ОУН.⁴⁵ Уследила је Титова интервенција, повлачење и чистке, али су идеје остале.

На МАСПОК надовезује се прича о *Обрачуну са српским руководством* као противтежа „чишћења“ у хрватском руководству: „...у Србији нису нађени националисти, али су нађени тзв. либерали“, који су се залагали за тржишну привреду, модерну Србију (ослобођење од баласта српског југословенства и окретање себи), ослобађање од жига унитаризма и централизма. Подробнија тумачења свега овога нису дата због чега остају многе нејасноће и запитаности. Као закључак ученику се нуди реченица да се „за разлику од хрватског руководства које се определило за националну еманципацију, српско руководство... определило за политичку и економску модернизацију.“⁴⁶ Следећи корак био је нови Устав (1974) о коме се каже: „Овим уставним променама омогућено је даље јачање самосталности република и покрајина, а дошло је и до

⁴³ Исто, 222.

⁴⁴ Исто, 224.

⁴⁵ Исто, 224.

⁴⁶ Исто, 224.

слабљења заједништва, парцелизације економија и поткопавања Југославије као заједничке државе“⁴⁷

Зашто се на Уставу из 1974. није све завршило? Зашто је то био међукорак а грађански рат последњи корак? Одговор је понуђен ђацима већ у самом уводу ове наставне јединице: „...инфлација је расла из године у годину, као и укупни дугови земље према иностранству. Национализми постају водећа политичка гледишта у земљи а национално питање доминантно политичко питање.“⁴⁸ Распад Југославије почиње косовским проблемом који је избацио у политичку орбиту Слободана Милошевића. После Осме седнице отпочињу обрачуни са политичким врхом Војводине, Косова и Црне Горе, који ће „довести до отвореног непријатељства са другим републикама. Србија ће тако ући у дуги период изолације, ратовања и пропадања, што је српски народ довело до ивице опстанка“.⁴⁹ Из текста се може закључити да је као резултат политике Слободана Милошевића уследио 1991. референдум у Словенији, на основу кога је словеначки парламент изгласао независност републике, а затим је то учинио и хрватски Сабор, који је претходно прогласио нови Устав, којим су Срби „изгубили статус конститутивног народа.“⁵⁰ Рат је почео 1991. у Хрватској, а настављен у Босни и Херцеговини. „Хрватска тежња за самосталношћу и сопственом државом, ширила се и ван оквира њених граница. Српска и хрватска национална заједница у Босни и Херцеговини, везале су се за своје матице....Тако је изгледало као да се незавршени рат наставио после 50 година..... У Босни рат је добио верску димензију. Почео је као сукоб Срба и муслимана, да би од 1993. године избио као жесток рат између муслимана и Хрвата.“⁵¹ Факти се даље ређају: Дејтон, операције Бљесак и Олуја, настанак Муслиманско-хрватске федерације и Републике Српске.

Иако уџбеници прате историју са националног становишта, где су у жижи интересовања Срби и Србија, када се погледа пресек изнетих догађаја и личности приказаних у српским гимназијским уџбеницима може се рећи да ученик добија слику развоја српско-хрватских односа која није целовита. Разлог томе је у

⁴⁷ Исто, 225.

⁴⁸ Исто, 227.

⁴⁹ Исто, 227.

⁵⁰ Исто, 228.

⁵¹ Исто, 228-229.

праћењу само политичких односа. Како су изгледали друштвени односи, културни и привредни, на основу уџбеника се не може рећи. На основу текста може се закључити да је политика била доминантан фактор у дефинисању српско-хрватских односа. У неким случајевима истичу се дилеме и проблеми (нпр. Настанак Краљевине СХС, делом распад Југославије) док у другим случајевима немамо изнет ни разлог, а камо ли дилему (на пример зашто је кнез Михаило Обреновић био заговорник Балканског савеза, односно зашто једна велика хрватска политичка странка улази у овај савез). Може се рећи да у сва три уџбеника нема прејакних речи и да се избегавају вредносни судови тако да се стиче се утисак да се аутори дистанцирају и да су врло опрезни јер не желе да шаљу политичке поруке.

Sanja Ristić

XIII Belgrade High School

SERBO – CROATIANS RELATION IN GIMNASIUM TEXTBOOKS IN SERBIA

S u m m a r y

Although Serbian gymnasium textbooks follow history with a national point of view, where the focus of interest is Serbian and Serbia, when we look a cross-section of mentioned events and persons represented in them, we can say that the student gets a picture of development of Serbian-Croatian relations which is not full. The reason of that is we follow only the political relations. How are looked social relations, cultural and economic, on the basis of textbooks can not be said. On the basis of the text can be concluded that the policy was the dominant factor in defining the Serbian-Croatian relations. In some cases, there are dilemmas and problems (for example: The beginnings of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Disintegration of Yugoslavia) while in other cases we do not have any reason, even not a dilemma (for example, why is the prince Mihailo Obrenovic was patron of Balkan federation, and why a large Croatian

political party entering into this alliance). It can be said that in all three of these textbooks are not strong words and authors avoid valueing judgments. The impression is that the authors want to distance themselves, and they are very reserved because they don't want to send political messages.